

Franckesche Stiftungen zu Halle

Memoria Theologorum Wirtembergensium Resuscitata, h.e. Biographia Præcipvorvm Virorum, qui à tempore Reformationis usque ad hanc nostram ætatem ...

Accessit Elenchus Scriptorum tum editorum, tum in Manuscriptis latentium cum
Supplementis atque Indicibus necessariis

Quibus Historia Ecclesiastica Wirtembergiæ Et Montispeligardi, Productis Diversorum
Theologorum Joh. Brentii, Val. Vannii, Martini Frechti, Ægidii Hunnii, Joh. Assumi, Andr.
Osiandri, &c. literis ...

Fischlin, Ludwig Melchior

Ulmæ, Anno M.DCC.X.

VD18 90845404

De Reformatione Montis-Peligardi.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-216299

la, quotidie sacris Papisticis & nescio quibus precibus, missis & Psalmorum commurmurationibus tribuendas reliquum temporis pariter ex ordinis istius etiam hodiernâ consuetudine luxu deperdere turpiter aut otio saltem inaniter consumere potuisset: tamen à verâ pietate non abhorrens, quæ ejus scintillans erat semper fides, & cum publicâ vivendi utilitate conscientia, Latinas, Græcasque literas & publicè docebat in Scholâ & privatim domi suæ discipulos ac convictores fideliter in iis erudiebat, vid. Cell. Or. cit. Vogler. hab. p. 10. Sed hæc de primordio Reformationis in hoc Ducatu sufficient.

De Reformatione Montis-Peligardi.

§. 6.

IN hoc Comitatu seu Principatu, nec An. 1535. non in ditione Richovillanâ in Alsatia reformationem An. 1535. pariter orsus est Georgius, Ducis Ulrici frater, qui suasu Christophori Ducis jamdum quinquagenarius uxorem duxit, atque Fridericum filium genuit, qui extinctæ in Ludovico familiæ successit & hodiernam Ducum stirpem propagavit. (a) Factam esse illam reformationem (ex Hospiniano Abrah. Scultetus ait) ad Helveticæ Confessionis normam. Sed non tam facile fidem merentur Hospiniani & Sculteti asserta. Etenim Hospinianus, si potuisset, omnes Principatus

(a) Vid. Seckend. P. III, p. 123.

tus & Civitates pro Cinglianis vendidisset. Id omnino solenne fuit Reformatis Sec. XVI. suæ Confessionis receptionem ante Lutheri doctrinam jactare. Ut verò fidem Hospiniano derogemus etiam in hoc passu, argumenta, quæ nos movent, non sunt nulla. Primò namque Petrus Tossanus, Metensis, primus Mompelgardi Pastor fuit, uti Hospinianus ipse testatur. Atqui Tossanus ille Augustanæ Confessionis socium se constantissimè, licet falso, professus est, atque Cinglianum dogma de Evcharistiâ non nisi clanculum sparsit, prout ex sequentibus epistolis Brentii ad Angelandum & Snepfium elucescit. Quod si ad Helveticæ Confessionis formam facta esset Montispeligartenensis reformatio, non opus habuisset Tossanus ad Aug. Confessionem provocare, vel Cinglianismum suum occultare, quem vi Confessionis Helveticæ publicè & apertè licuisset docere. Deinde Dux Christophorus à Patre Montispeligardum missus Anno 1541. ut ibi sedem suam haberet, Augustanæ Confessionis Praconem Aulicum adduxit, Johannem Angelandrum (Germ. Engelmann,) qui aliquot annos juxta Tossanum docuit, tamen non sine controversiâ; Jam verò diversas confessiones è diametro pugnantibus publicè receptas fuisse, ne speciem quidem veri habet.

Cumque adeò Tossanus post adventum Ducis Christophori non fuerit dimissus, sed in officio manserit, ut Pastor & Antistes Ecclesiæ 36. annis (si Melchiori Adamo fides. Vit. Theol. p. 332.) adeoque & post Christ. Binderum anno 1557. informam

mand
pro A
fuisse
utpote
tur.
lienda
gustan
traher
etiam
set,
villan
Conf
firma
Heer
22.
circa
ti De
ampl
nias
viro
strio
ager
dere
ever
155
su,
labo
lucta
quib
men
deer
pug

mandæ Ecclesiæ causâ eo missum, planum est, eum pro Augustanæ, non Helveticæ Confessionis, socio fuisse habitum, sed malâ fide in munere versatum, utpote qui aliud corde sentiret, quàm ore loqueretur. Hinc factum, ut Cingliani Doctores ad amolendam hypocrisios & doli mali notam, ipsam Augustanam Confessionem in sensum Zwinglianum trahere omnibus viribus sint annisi. Quod cum etiam Daniel Tossanus, Petri filius, postea ausus fuisset, Nicolaus Cancerinus, Superattendens Richevillanus, è Wirtembergiâ eò missus, vindicias Aug. Conf. ei opposuit. vid. P. I. Memor. p. 160. Confirmantur hæc exiis, quæ habet D. Christophorus Heermannus in Orat. Christ. Bindero dictâ. p. m. 22. Irrepperant inquit, eò loci (Montispeligardi,) circa initia reformationis plerique ex Helvetiis ad sciti Doctores, qui Tigurinum de S. Synaxi dogma amplectebantur, erat & in ritibus externis, ceremonias vocant, quædam discrepantia. Opus igitur erat viro non tam erudito, quàm circumspecto & industrio, qui omnia singulari animi moderatione perageret, ne vel nimîâ vehementiâ quemquam offenderet, aut turbulentis actionibus statum Ecclesiarum everteret. Hæc Bindero fuit data provincia Anno 1557. quam in se recepit & non minori cum successu, quàm fidelitate administravit. Herculeos sanè labores sustinuit in repurgando illo Augiæ stabulo, luctandum illi fuit cum variis monstris, Papicolis, quibus tota abundat vicinia, Anabaptistis, Sacramentariis, resecanda multa Hydræ capita. Non deerant viri eruditi, qui dogmata sua accerrimè propugnabant, vulgus eam, quam à teneris imbiberat opinio-

opinio-

opinionem, mordicus retinebat. Hoc opus, hic labor erat. Sed res eâ dexteritate à nostro ita peracta fuit, ut annuâ operâ id effecerit, ut rebus pacatis & optimè constitutis Ecclesiis, quæ ab illo tempore tranquillæ permanferunt magno sui post se relicto desiderio domum quietè redierit. Hactenus Heermannus. Patet ex hisce Helveticos Doctores sub aliâ planè, quàm Helveticâ Confessione irrepfisse, non apertè venisse ut Cinglianos. Istius tamen dogmatis semina etiam in vulgus sparsisse. Tandem verò detectos atque expulsos esse, quod ipsum Danielis Tossani exemplum comprobat. conf. Part. I. Memor. p. 67. & Caroli Memor. Tom. I. p. 39.

Ad acta Mompelgartenfia cum
P. Tossano.

An. 1543.

JOHANNES ANGELANDER, vernaculo idiomate Engelmann, sub initia Reformationis Evangelicæ in Ducatu Wirtembergico erat Pastor Engersheimensis Ecclesiæ, in majori ejus nominis vico, non longè ab oppido Bietigheim distante. Inde à Christophoro, Principe Wirtembergico, cui Pater, Dux Ulricus, Comitatus Mompelgartenfis administrationem cesserat, in Præconem Aulicum adscitus Anno 1541. gravissimas cum affectis Cinglii & Buceri, maximè cum P. Tossano, Collega, concertationes habuit in materiâ de S. Cœna & manducatione impiorum. Testes ejus rei producimus literas à J. Brentio ad Engelmannum datas, in Manuscripto repertas, in quibus eum ad

ad moderationem hortatur. Fatis concessisse videtur post annum 1569.

Joannes Brentius, Joanni Angelandro,
Ecclesiastæ Ducis Christophori
à Wirtemberg.

Intellexi è D. Buzeri literis, coortam esse controversiam inter te & Tossanum Collegam tuum de manducatione indigni in Cœnâ Dominicâ, teque à Communione ejus propter hanc causam abstinere, quod non ingenuè fateatur, etiam indignum edere in Cœnâ Corpus Domini. Visum igitur est, tecum de hoc negotio per literas colloqui, ut quantum in me est, & tuæ & Ecclesiarum vestrarum tranquillitati consulerem. Ego enim, etsi sentio, non dignos tantum, sed etiam indignos cœna Dominicâ utentes, sumere in eâ verum corpus & verum sanguinem Christi illos quidem ad salutem, hos autem in judicium, tamen, quia intelligo Tossanum adscribere se in doctrinâ Cœnæ Dominicæ Augustanæ Confessionis & non negare indignum sumere in Cœnâ Corpus Domini, sed rejicere hoc ad judiciû priorû & doctorum Virorum, non puto eum ob hanc causam esse damnandum & à Communione rejiciendum. Magna Virtus est, ea, quæ quis nondum intelligit, nec probè affecutus est, majorum sententiæ subijcere. Scis autem homines non propter Virtutem, sed propter Vicia in Communione Dominicæ Cœnæ vitandos esse. Ac fieri quidem potest, ut isti, cum quibus tibi est negotium, celent verbis suæ
Con-

Confessionis sententiam Cinglianorum, & aliud sentiant, aliud loquantur. Sed si Verba fuerint pia, malo juxta charitatem Christianam meliora credere, quam ex suspicionibus severius judicare: præsertim cum Deus non jubeat me esse cordium scrutatorem. Summa severitas, summa sæpè iniquitas esse solet, & qui nimium mungit, inquit Salomon, elicit sanguinem. Finge istos me fallere, non cerè me, sed Christum filium Dei fallunt, cui etiam procul dubio pœnas dabunt. Quæso autem Te, mî Engelmanne, considera tecum causam ipsam hujus controversiæ: De manducatione impiorum litigatur? Quid? Annon fœdum est, pios suscipere mutuum inter se bellum propter manducationem impiorum? Excitabo ne discordiam in Ecclesiâ, & perdam Ecclesiam propter eos, qui non sunt de Ecclesia, aut sunt ficta membra Ecclesiæ? Quid ad me, inquit Paulus, vel de his, qui foris sunt judicare? Quare amicissime mî Engelmanne, rogo te per Christum, da hoc tranquillitati Ecclesiæ; da Christo ipsi Servatori nostro, ut si Tossanus pia docet & honestè vivit, quemadmodum ex amicorum literis intelligo, non rumpas ob unam hanc causam vinculum pacis, sed ambules cum eo concordi amicitia & charitate in domo Domini. Si quis istorum celat occultam impietatem, viderit hæc Dominus. Nostrum certè officii est, malum benè conditum non movere. Hæc scripsi ad Te candido animo pro jure veteris amicitiae nostræ. Peto igitur ut vicissim candidè & amicè ea accipias. Benè ac feliciter Vale,

Ex Halâ Suevorum, &c,

JOAN-

Q
tamen
Cingl
nost
tur in
sed q
corpu
etiam
tius e
prop
Nolu
lum h
randu
Engel
te ro
Toss
literis
nibus
Vid
gm
Et
cen
si n
stat
qua
etian
bue
quib

Joannes Brentius de eâdem re
ad Snepfium.

QUOD ad causam Cœnæ dominicæ attinet, etsi
video Tossanum esse doctum & pium virum,
tamen non puto eum omninò abesse à sententiâ
Cinglianorum. Hoc genus hominum edoctum est,
nostris verbis suam sententiam celare. Faten-
tur in Cœnâ sumi corpus & sanguinem Christi à piis,
sed quomodo hoc negarent, cum manifestum sit,
corpus & sanguinem Domini sumi semper à piis,
etiam sine Cœnâ Dominicâ. Itaque non potest cer-
tius extorqueri, quid in animo eorum lateat, quàm
propositâ hâc quæstione de manducatione Impii.
Nolui tamen oleum addere camino, sed hortatus
sum Engelmannum ad Concordiam, ut vides. Cu-
randum autem nobis est, ne nostris literis tradamus
Engelmannum suis Collegis opprimendum. Quare
te rogo, ne exemplum mearum literarum mittas ad
Tossanum. Nec dubito, quin tu ipse pro tua prudentiâ
literis tuis provisurus sis, ne his nostris exhortatio-
nibus discordia magis alatur, quam pax constituatur.
Video eos, qui semel se addixerunt do-
gmata Cingliano, propè esse insanabiles.
Et quantum mihi est iudicii, quæ do-
cent, magis faciunt ad ostentationem, &
si multum ad civilem quandam hone-
statem, quam ad veram pietatem,
quæ est in Christo filio Dei. Scis
etiam quantum negotii & molestiarum mihi exhi-
buerit quondam hæc factio, & adhuc meministi,
quibus dolis & technis Blaürerus rem administrave-
rit

(C)

rit

rit in Ducatu. Quò igitur minus rei est cum id genus hominibus, eò melius & diligentius puto me meæ vocationi servire posse. Legi his diebus libellum D. Lutheri, de quo nihil aliud dicere possum, quàm quod orem Dominum, ut quod agitur, in gloriam Christi & utilitatem Ecclesiæ cedat. Videbitur fortassis D. Lutherus nimis vehemens & durus; sed quid faciat? Hoc merentur isti, qui non hoc agunt, ut Christus illustretur, sed ut veteres errores & jam propemodum benè conditi diffundantur & iterum vulgando pro veritate agnoscantur. Nos posthabitis his nugis & injucundis rixis curabimus, quæ veræ sunt pietatis. Vale!

His addita est schedula inclusa.

Postquam has literas scripsi, revocavi iterum in mentem, quod Buzerus de manducatione impii scribit. Concionatur enim nescio quod discrimen inter impium & indignum. Ex quo intelligo eum habere eandem phantasiâ, quam videntur Cingliani habere in Coenâ. Hi enim sentiunt: panem esse panem, sed cum sumunt panem, credunt corpus Christi pro se traditum. Itaque dicunt se sumere corpus Christi cum pane, quia sumunt illud spiritualiter, hoc est, credunt, quod pro ipsis sit datum. Si ad hunc modum sentiunt, ut ego quidem judico: Annon sunt egregii impostores? Nam hoc modo editur Corpus Christi, &, cum quispiam pius vescitur pyro aut pulte. Vescendo enim pyro, credit interim in Christum, quod is tradiderit corpus suum propter ipsum in mortem. Er-
gò

gò vescitur etiam corpore Christi cum pyro, aut pulte. Sed valeant isti impostores, aut potius, quod unum optandum est, resipiscant. Amen! datum, 7. Novembris, Anno 1544.

Addimus Judicium Val. Vannii de
Confessione Bucerii & Gallorum
in Mompelgardt.

ET si Tossanus cum suis neque asserant, neque impro-
bent manducationem impii, tamen eos ex ore &
Confessione Bucerii judicamus: Verisimile enim est
eos idem sentire, qui alterutrum tantopere commen-
dant. Tametsi autem Bucerus in suis literis primùm
proponat Sacramentorum & substantiam & vim
nulla hominis dignitate, sed solo verbo Christi ni-
ti, tamen mox velut sui oblitus ponit contradictoria.
Nam negat palam Impium in Cœna sumere corpus
& sanguinem Christi, propterea, quod verbis & in-
stitutioni Cœnæ non stet, hoc est, non credat. Hoc
quid aliud est quam Sacramentum pendere ab indi-
gnitate impii, aut dignitate pii. Si enim impio ideò
negat corpus & sanguinem Christi, quod non cre-
dat, manifestum erit, pio non aliâ ratione tribue-
re participationem corporis & sanguinis, quàm quod
credat, utcumque hoc dissimulet. Unde facile est
judicare, quale Corpus imaginetur Bucerus in Sa-
cramento, nimirum spirituale, quod non os corpo-
ris, sed tantum os fidei participat. Deinde argu-
mentatur Bucerus à partitione insufficienti. Nam
axioma Lutheri: Eos, qui institutionem & Verba
Christi pervertant, nihil præter panem & Vinum in